

DJEČJI GLOSAR LOKALNE TRADICIJE

DJEČJI GLOSAR LOKALNE TRADICIJE

Uredili: Tibor Bün (fotografije) i Juliette Janušić (tekst)

VODITELJI/CE I PROJEKTNE AKTIVNOSTI OBUHVAĆENE GLOSAROM:

Ivan Čondor	TraFoto
Juliette Janušić	Pripovijedanje i tradicijska kultura
	Bajkopričaonica/čitaonica
	Zagorkina književna radionica za male Zagorce
	Stručna ekskurzija u Zagreb
	Stručna ekskurzija u Ogulin
Jelena Keretić	Suvremeni ples i pokret
Vjekoslav Martinić	Tradicijska glazbala – od jednostavnih do gajdi
Krešimir Plantak Večerlin	Tradicijska kultura i dječja prava
	Djeca istraživači i čuvari tradicije
	Metodički pristupi u poučavanju
	tradicijskih plesova
	Sličnosti i razlike: Voća i Svibovec
	Plesovi, pjesme i igre Hrvatskog zagorja
Jasminka Vujasinović	Nakit nekad i danas

FOTOGRAFIJE: učenici i učenice koji su sudjelovali u fotografskoj radionici TraFoto i dokumentacija projekta MALI ČUVARI TRADICIJSKE BAŠTINE

Lektura:	Juliette Janušić
Dizajn/Prijelom:	Josip Atalić
Nakladnik:	Centar tradicijske kulture Varaždin
Za nakladnika:	Tibor Bün
Mrežna publikacija	
ISBN:	ISBN 978-953-48212-0-6

Varaždin, srpanj 2018.

PREDGOVOR

Publikacija naslovljena DJEČJI GLOSAR LOKALNE TRADICIJE sastavljena je unutar projekta MALI ČUVARI TRADICIJSKE BAŠTINE koji je Centar tradicijske kulture Varaždin provodio u partnerstvu s udrugom SVIMA, Osnovnom školom Andrije Kačića Miošića iz Donje Voće i Osnovnom školom Svibovec iz Svibovca Topličkog. Projekt je financiralo Ministarstvo znanosti i obrazovanja na temelju rezultata natječaja za dodjelu bespovratnih sredstava projektima udruga u području izvaninstitucionalnoga odgoja i obrazovanja djece i mladih u školskoj godini 2017./2018.

Osnovni je cilj projekta bio povećati kompetencije (znanja, vještine i stavove) djece/učenika iz naselja u upisnom području dviju partnerskih osnovnih škola u pogledu očuvanja i promicanja lokalnih elemenata kulturne baštine.

U tom su kontekstu učenici upućivani na različite sadržaje vezane uz hrvatsku tradicijsku kulturu i druge prepoznatljive elemente nacionalnog identiteta.

Namjera je publikacije dati pregled sadržaja koji se obradio u Projektu, odnosno na jednom mjestu objediniti sve specifično nazivlje koje se usvajalo kroz projektne aktivnosti te, u konačnici, imati trajan podsjetnik na projekt MALI ČUVARI TRADICIJSKE BAŠTINE.

Zahvaljujemo svim voditeljicama i voditeljima projektnih aktivnosti, učenicama i učenicima koji su aktivno sudjelovali u realizaciji istih te projektnim partnerima, posebno školama kao domaćinima naših aktivnosti.

Centar tradicijske kulture Varaždin

aerofona (zrakozvučna) pučka glazbala – glazbala kod kojih zvuk nastaje titranjem zraka; kod nas najraširenija vrsta pučkih glazbala; mogu biti uzdušna (ozvučuju okolni zrak) i puhaća (svirale); najjednostavnija aerofona pučka glazbala su životinjski rogovi, bučine i trube od kore drveta; brojne su jednocijevne i dvocijevne sviralice s nizom rupica za prebiranje kao što su frulice, dvojnice, jedinke i sl.

Slika 1.
Polaznici radionice tradicijskih glazbala zajedno
s učiteljem Vjekoslavom Martinićem

B

bajka – književna vrsta u kojoj se isprepleću prirodno i natprirodno, stvarno i izmišljeno, moguće i nemoguće; najstarije su usmene, narodne bajke (u kojima dobro uvijek pobjeđuje zlo), a postoje i umjetničke bajke (pišu ih književnici) najpoznatija hrvatska autorica bajki je Ivana Brlić-Mažuranić, koju zovu i hrvatski Andersen (po najpoznatijem piscu bajki na svijetu)

Slika 2. Učenici pozorno slušaju bajke u sklopu bajkopričaonice pod vodstvom voditeljice Juliette Janušić.

baština (kulturna baština) – skup svih običaja, tradicija i dobara nekog naroda; dijeli se na materijalnu i nematerijalnu kulturu; opipljivi predmeti dio su materijalne kulture (npr. pokućstvo, odjeća – narodne nošnje, glazbala), a priče, glazba i običaji su neopipljiva, nematerijalna kultura

bič – aerofono uzdušno pučko glazbalo koje zvuk proizvodi zamahom; rabi se u pokladnim običajima

C

cimbal – jednostavno kordofono (žicozvučno) glazbalo koje ima tri ili četiri metalne klavirske žice ugođene na isti ton te se po njima udara batićima
citra – jednostavno kordofono (žicozvučno) glazbalo kod kojeg se žice prebiru prstima ili metalnim napršnjacima

Crna Kraljica – tradicijska dječja igra koja se igrala u voćanskom kraju Hrvatske /Hrvatskog zagorja (Donja Voća i okolica); u drugim krajevima Hrvatske ovu igru zovu i Crvena Kraljica; odredi se teren i povuku se dvije crte (start i cilj, na udaljenosti od 4-5 m), na start stanu igrači, a na cilj stane Crna Kraljica i okrene im leđa, Crna Kraljica strašnim glasom, nekad brže, nekad sporije viče: "Crna Kraljica jen, dva, tri!", dok se igrači za to vrijeme pokušavaju približiti cilju (to smiju dokle god je „kraljica“ okrenuta leđima i ne vidi ih i dokle god ona govori svoju rečenicu) jer se Crna Kraljica naglo okreće prema igračima tek kad kaže čitavu rečenicu, tj. okreće se na "tri", te u tom trenutku, ako nekoga spazi da se miče, ona ga vraća nazad na start, a prvi igrač koji dotakne Crnu Kraljicu je pobjednik i u sljedećoj rundi je taj igrač Crna Kraljica

Crni Vran (Ja sam Crni Vran) – tradicijska igra s pjevanjem koja se igrala u topličkom kraju Hrvatske/Hrvatskog zagorja (Svibovec Toplički); igra se tako da igrači u kolu hodaju oko izdvojene osobe koja je u sredini kola i pjeva: „Ja sam Crni Vran/ crne oči ja imam/crne oči kao vrana/ja poljubim svog dragana/ja sam Crni Vran.“, zatim bira jednu osobu iz kola koju će uz naklon „kušnuti“ (poljubiti) te ta odabrana osoba ulazi u sredinu i postaje Crni Vran

Slika 3. Tradicijska igra "Crni vran" u sklopu završne koreografije

čegrtaljka (škrebetaljka, klepetaljka, škrđajka) – tradicijska dječja igračka i samozvučno (idiofono) glazbalo kod kojeg drvena, nazubljena, valjkasta osovina tijekom vrtnje klizi po učvršćenoj daščici proizvodeći veoma glasan zvuk; čegrtaljke su izrađivane uglavnom od drva, s mehanizmom koji okretanjem stvara čegrtavi ton; posebnu ulogu imale su u pokladnim (fašničkim) povorkama kako bi se proizvela što veća buka te za najavljivanje obreda tijekom Uskrsa

dijatomska harmonika – aerofono (zrakozvučno) pučko glazbalo s prekidom zračne struje, s mijehom

dijelovi ženske narodne nošnje – podsuknja, opleček, haljina (nošnja), fertun, remen, kraluš ili klaruš (naziv ovisi od sela do sela), broš, čarape i cipele

diplice – prastaro, jednostavno glazbalo najčešće izrađeno od trstike (može biti izrađeno i od bazge, slame, guščjeg pera), a sastoji se od prebiraljke na kojoj se nalazi nekoliko (najčešće pet) rupica za prebiranje i piska s jednostrukim udarnim jezičkom također od trstike; diplica je preteča gajdi, duda, šurli te raznih vrsta mihova, a premda je vrlo jednostavna začuđuje bogatstvom i ljepotom zvuka koji proizvodi

Dolac – glavna zagrebačka tržnica i adresa (Dolac 8) na kojoj se nalazi zgrada u kojoj je živjela Marija Jurić Zagorka (Memorijalni stan Marije Jurić Zagorka); M. J. Zagorka (1873. - 1957.), rođena i odrasla u Hrvatskom zagorju, bila je prva profesionalna novinarka i najčitanija hrvatska književnica; najpoznatiji su njezini romani u kojima isprepleće ljubavne priče s elementima nacionalne povijesti drmeš – najpoznatiji i najpopularniji tradicijski ples u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, prepoznatljiv po snažnom drmanju tijela; izvodi se u četvorki, kolu ili paru; dvije su osnovne plesne figure drmeša: prva se izvodi sitnim koracima uz slabo kretanje po prostoru i uz izrazito vertikalno drmanje cijeloga tijela (odakle i naziv drmeš), a u drugoj se figuri plesači vrte neobičnom brzinom; sličan je čardašu i starijemu tancu; pleše se uz dude

dude – izuzetno staro tradicijsko puhaće glazbalo s mješinom, duboko ukorijenjeno u tradiciju kajkavskih krajeva Hrvatske; dude su svirane u Bilogori, Moslavini, Posavini, Turopolju, Podravini, Međimurju i Hrvatskom zagorju; slične su gajdama, ali ih ipak od gajdi razlikujemo po broju piskova u prebiraljci (svirali) te prema tome i po ukupnom zvuku, načinu i tehnici sviranja; u prebiraljci duda nalaze se tri ili četiri piska od bazge ili trstike, dok su u gajdama samo dva te je upravo zbog toga svirka na dudama bogatija, raznovrsnija i vrlo specifična; najčešće su izrađivane u F tonalitetu, a postoje četveroglasne i peteroglasne (podravske) dude

dvojnice – puhaće (usneno) glazbalo; izrađuju se od drva javora, šljive, trešnje i dr.; to su dvije jedinke napravljene od jednog komada drveta, tako da se obje mogu svirati istovremeno, zbog čega je svirka na dvojnica uvijek dvoglasna; ovisno o nagibu dvojnica prema usnama svirača, može se postići da jedna strana dvojnica svira u normalnoj, a druga u višoj oktavi; u nekim ih krajevima zovu žvegljice, diplice, dvogrle

Slika 4.
Učenice OŠ Donja Voća sviraju dvojnice

E

etnografija – proučavanje kulture pojedinog naroda, onoga što narod stvara, njegovih običaja, vjerovanja i života

Etnografski muzej u Zagrebu – nalazi se na zagrebačkom Trgu braće Mažuranić (Mažurancu), a osnovan je 1919. godine; u muzeju je izložena uglavnom etnografska baština Hrvatske (narodne nošnje, tradicijski nakit, lončarstvo, košaraštvo, kućni inventar, glazbala i dr.), ali i predmeti izvaneuropskih kultura

etnolog – stručnjak koji se bavi skupljanjem, proučavanjem, sistematizacijom i prezentacijom tradicijske kulture; do potrebnih podataka etnolog dolazi terenskim istraživanjima, na koja odlazi s unaprijed pripremljenim pitanjima za kazivače, ljude koji će mu biti izvor podataka; etnolog zapisuje ili snima kazivanja kazivača

etnologija – znanost koja proučava i opisuje pojedini narod

F

folklor – u širem smislu folklor je zajedničko ime za tradicijsku umjetnost koja obuhvaća književnost (usmena ili pučka književnost), glazbu (folklorna ili narodna glazba), plesove (folklorni ili narodni ples), dramski izraz (folklorno kazalište) te likovno stvaralaštvo (folklorni likovni izraz)

G

gajde – puhaće glazbalo s mješinom koje se sastoji od štavljene kozje mješine te gajdunice, naška, roga, dulca i trubnja (bordun, burdon, prdaljka) koji su izrađeni od drveta; unutar gajdi, u gajdunici i trubnju nalaze se piskovi s jednostrukim udarnim jezičkom, izrađeni od trstike ili bazge; drveni dijelovi često su ukrašavani kositrom; srodno glazbalo su dude; širom svijeta postoje razna glazbala tipa gajdi, ali nijedno nije toliko specifično i bogato zvukom kao hrvatske gajde i dude

Grič (Gradec) – naziv za stari dio grada Zagreba iz kojeg je, zajedno s Kaptolom, nastao današnji Zagreb; opisan u romanima Marije Jurić Zagorke; zagrebački Gornji grad

Grička vještica – ciklus povijesnih roman Marije Jurić Zagorke, u kojima obrađuje temu progona vještica i stara pučka vjerovanja: Tajna krvavog mosta, Kontesa Nera, Malleus Maleficarum, Buntovnik na prijestolju, Crni kabinet Marije Terezije, Dvorska kamarila Marije Terezije, Suparnica Marije Terezije

Slika 5.

U sklopu projekta učenici su posjetili Memorijalni stan Marije Jurić Zagorke

H

hrvatski tradicijski plesovi - neki su narodni plesovi veće starine i ukori-
jenjenosti na tlu Hrvatske: kolo, tanci, balun, staro sito, dućec i dr.; kao svoju
tradiciju Hrvati su s vremenom prihvatili i plesove susjednih europskih zem-
alja, kao što su: čardaš, furlana, kvadrilja, mazurka, polka, rašpa, schotisch,
siebenschritt, štajeriš, oberštajer, valcer, palegaj, kukunješće i sl.

I

idiofona (samozvučna) pučka glazbala – glazbala kojima cijelo tijelo titra kad
proizvodi zvuk; zvuk se proizvodi trešnjom, sudaranjem, udaranjem, trzan-
jem, struganjem; takva glazbala su: štapovi, drvene i metalne pločice, ljske
plodova, posudice, zvečke (potresaljke), drvene žlice s praporcima, čegrtal-
lje, škrebetaljke

Ivanje – Ivanjdan (23. 6.) je u hrvatskom folkloru najznačajnija ljetna svet-
kovina kada je uz zapaljenu vatru (krijes, svitnjak) na humcima ili seoskim
raskrižjima mladež pjevala prigodne pjesme, plesala kolo te preskakivala va-
tru

Ivanina kuća bajke – multimedijalni
i interaktivni centar za posjetitelje,
muzej; na poseban način (djelujući
na načelima znanja, kreativnosti i
upotrebi novih tehnologija)
predstavlja bajke najznačajnije
hrvatske spisateljice bajki, Ivane
Brlić-Mažuranić, kao i bajke broj-
nih drugih hrvatskih i svjetskih ba-
jkopisaca; smještena je u drevnom
Frankopanskom kaštelu u Ogulinu

J

Jurjevo – Dan sv. Jurja (23. 4.), blagdan proljeća i početka gospodarske godine/
poljodjeljskih radova, tradicijski obilježavan paljenjem (jurjevskog) krijesa ko-
jim se simbolički tjera zima, a slavi buđenje proljeća i zelenilo (Zeleni Jura)

K

Kći Lotrščaka – ljubavno-povijesni roman Marije Jurić Zagorke s pričom o
Manduši i Divljanu, u kojem je autorica spojila ljubavnu priču dvoje mladih lju-
di s legendama iz zagrebačkog i turopoljskog kraja, kao i stare običaje; autorica
obrađuje i proširuje legendu o djevojci Mandi po kojoj je ime dobila fontana
Manduševac, a koja u romanu živi u zagrebačkoj Kuli Lotrščak

klečke vještice – prema narodnom vjerovanju, za vrijeme olujnih noći na samom
vrhu planine Klek, u ponoć, skupljaju se vještice, vile planinkinje i vilenjaci iz
cijeloga svijeta, a njihovo kolo i vrisak dopiru do samoga grada Ogulina

Klek – planina kod grada Ogulina; prema legendi, planina je okamenjeni div
Klek jer davno, kada su na zemlji živjeli slavenski bogovi i divovi, bogovi su svu
hranu i piće zadržavali samo za sebe te je to razljutilo divove, a jedan od njih
- div Klek zaratio je s bogom Volosom, koji je čarobnim mačem mogao skame-
niti sve što poželi; na mjestu gdje se danas prostire planina Klek, bog Volos je
skamenio diva Kleka, no prije nego je skamenjen, Klek se zakleo da će se jedno-
ga dana probuditi i osvetiti se; kako u podnožju Kleka teče rijeka Dobra, narod
je vjerovao da teče iz Klekovih vena, a dok se za vrijeme olujnih noći klečke
vještice okupljaju na Kleku, da pokušavaju probuditi diva Kleka iz stoljetnog sna

Slika 6. Učenici se upoznaju s Konvencijom o pravima djece

Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta – međunarodni sporazum o dječjim ljudskim pravima; jedno od dječjih prava je i pravo na očuvanje svog identiteta, uključujući nacionalnost, ime i obiteljske odnose; Konvencija ističe kako djecu treba poticati da poštuju svoju kulturu, svoj jezik i običaje obitelji iz koje potječu, ali da poštuju i druge kulture; za očuvanje nacionalnog identiteta važna je tradicijska kultura

kordofona (žicozvučna) pučka glazbala – glazbala kod kojih zvuk stvaraju jedna, dvije ili više žica napetih preko rezonatora; kod je dnostavnih, kao što su cimbal i citre, rezonator je drvena škrinjica; složena kordofona glazbala imaju žice napete preko ovalnog rezonatora s kraćim ili dužim vratom, po kojima treba trzati trzalicom (tambure, samica, šargija) ili potezati gudalom (gusle, lijerica, violina)

Slika 7. Tambura "Farkaš" - jednostavna kordofona pučka glazbala

kraluš (kraluše, kraluši) – dio ženske narodne nošnje, ženski tradicijski nakit; ogrlica koja je nekad označavala starosnu dob žene, njezin bračni, društveni, a ponekad i ekonomski status; izrađivao se od šarenih perlica (staklena zrnca), koje su se ručno nizale na konjske niti (danas na najlonski konac); nizanjem staklenih zrnaca na 8, 10 ili 12 niti nastaju kućice, frki, šlinge i pužeki koji zajedno tvore mrežu skladnih boja i ornamenata; kraluše su bile najsvečanije ogrlice, a košic je bila skromnija varijanta ogrlice; prema običaju, kad je djevojčica stavila kraluš oko vrata morala je imati najmanje 15 godina i time je pokazala kako je spremna za udaju

Lado – najpoznatiji ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske; nacionalni profesionalni folklorni ansambl osnovan 1949. godine, sa zadaćom i ciljem istraživanja, prikupljanja, umjetničke obrade i scenskog prikazivanja najljepših primjera bogate hrvatske glazbene i plesne tradicije; ansambl LADO posjeduje jedinstvenu kolekciju izvornih narodnih nošnji iznimne vrijednosti i ljepote (više od 1200 kompleta), od kojih su neke stare i više od stotinu godina

legenda – oblik usmene književnosti u kojem se opisuje život nekih pojedinaца koji služe kao uzor za određeno ponašanje

lijerica (lirica) – složeno kordofono pučko glazbalo popularno u južnim krajevima Dalmacije; žice se potežu gudalom kao i kod gusala

lončani bas (mrgudalo, brunda) – pripada skupini strugajućih membrano-fonih (opnozvučnih) glazbala; izrađen je od glinenog ćupa, svinjskog mjehura i sirkovog štapa; svirao se u pokladnim običajima te kao bas glazbalo u sastavima

Slika 8. Autohtona tradicijska glazbala

Slika 9. Učenik svira lijericu

M

membranofona (opnozvučna) pučka glazbala – glazbala kod kojih zvuk proizvodi napeta vibrirajuća opna (membrana), obično rađena od tanke životinjske kože; za bubnjeve se rabi kozja, ovčja ili janjeća koža, a za lončani bas svinjski mjehur; zvuk se dobiva udaranjem, struganjem po opni ili „pjevanjem“ u opnu

mirlitoni – češljevi na koje se prislanja tanki papir, koji služi kao opna u koju se „pjeva“ te tako proizvodi zvuk; pripadaju membranofonim pučkim glazbalima

Mjesečeve sjene – knjiga Zdenka Bašića, punog naslova Mjesečeve sjene : O vješticama i pričama noćnih sati sjeverozapadnog dijela Medvednice i Samoborskog kraja; knjiga u kojoj je autor zapisao i na poseban način ilustrirao stare priče i predaje o vješticama ili copernicama, vragovima, murama, jankićima, nevidinčićima, baukačima i drugim bićima tame koje su mu pričale njegove bake

Slika 10. Učenica svira dvojnicu u sklopu radionice o tradicijskim glazbalima

N

Slika 11. Učenici izrađuju nakit u sklopu radionice pod vodstvom Jasminke Vujasinović

nošnja (zagorska narodna nošnja)

– ženska nošnja sastoji se od janjka (rubače s oplečkom), koja je nafaldana i seže do iznad gležnja, ispod janjka su rukavci (bluza) s dugim uskim rukavima i na prsima ukrašeni bijelim vezom, a preko toga se vezao fertun ili šurc (pregača); muška nošnja je košulja (rubača) s poprsjem koje je ukrašeno bijelim rupičastim vezom ili uzdužno proštepáno s nekoliko nabora, bijele hlače širokih nogavica (breguše, gače) do gležnja te lajbec (prsluk) od tamnoplavog ili ukrašenog crnog materijala dužine malo ispod struka, tek da pokrije remen od svinjske kože s mjedenom kopčom, na glavi škrlak, šešir od tvorničkog pusta, a na nogama škornje, čizme (detalji i nazivi razlikuju se u pojedinim dijelovima Zagorja)

Slika 12. Dječja narodna nošnja

oberštajer – jedan od najpopularnijih tradicijskih plesova u sjeverozapadnoj Hrvatskoj; dolazi od slovenskog plesa štajeriša u kojem je naglasak na zavodjenju i nadmetanju plesnih partnera; pripada skupini plesova s izmjenjivanjem pjevanja i instrumentalne pratnje

odjeća zagorskog stanovništva – stanovništvo Zagorja je u prošlosti najčešće nosilo odjeću za rad u polju, tkanu od konoplje i lana; radnu odjeću su Zagorci nazivali „radna oprava“ i nju su nosili i kod kuće, svakodnevno hraneći i napajajući životinje koje su posjedovali u svome domaćinstvu; za svečanije prigode, blagdane i svečanosti Zagorci su nosili zagorsku narodnu nošnju

Ogulin – grad u Karlovačkoj županiji, poznat po čarobnoj prirodi, planini Kleku, mitovima i legendama, ali ponajviše kao zavičaj bajki; ovdje je rođena najslavnija hrvatska spisateljica za djecu Ivana Brlić-Mažuranić (1874. - 1938.) i njezine Priče iz davnine inspirirane su njezinim sjećanjima na rodni grad; u Ogulinu se svake godine održava Ogulinski festival bajke, a ovdje se nalazi i Centar za posjetitelje Ivanina kuća bajke; uz Ogulin su vezane mnoge legende; narod je u prošlosti ogulinsku utvrdu, tj. Frankopanski kaštel zvao Đulin grad, povezujući ime grada uz legendu o djevojci Đuli koja se zbog nesretne ljubavi bacila u dubok ponor rijeke Dobre, koju po tom događaju zovu Đula, a ponor Đulin ponor

Slika 13. Učenici partnerskih osnovnih škola u posjetu Ogulinu

Slika 14. Djeca plešu polku u sklopu radionice pod vodstvom Krešimira Plantaka Večerina

polka – ples u paru; živahan ples u dvočetvrtinskom taktu, korijene vuče iz poljskog folklora; može se plesati tako da plesač stoji s lijeve strane plesačice, a ruke su im prekrížene ispred; u slučajevima kada se polka pleše u zatvorenoj poziciji, koraci plesačice oponašaju pokret koji je obratan od pokreta njezina partnera

pravi udarni bubnjevi – bubnjevi po kojima se udara batićima, šipkom ili rukama po koži koja je nategnuta preko oblih dijelova oblika kotla; rabe se za ritamsku pratnju, plesnu svirku, kod pojedinih običaja, pri izvikivanju

predaja – oblik usmene književnosti; može biti narodna (povijesna) i mitska; narodna (povijesna) predaja prenosi neku informaciju koja je utemeljena na stvarnim događajima (npr. nastanak nekog mjesta), dok mitska predaja opisuje nešto mitsko (vještice, vile i slična mitska bića)

Priče iz davnine – zbirka (umjetničkih) bajki hrvatske književnice Ivane Brlić-Mažuranić: Kako je Potjeh tražio istinu, Ribar Palunko i njegova žena, Regoč, Šuma Striborova, Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica, Lutonjica Topolko i devet župančića, Sunce djever i Neva Nevičica, Jagor

pucaljka – uzdušno pučko glazbalo kod kojeg zvuk nastaje praskom

R

rifljača (riflja, rifla, riflača) - predmet izlijebljene limene površine koji je služio kao pomagalo i podloga za ručno pranje rublja, ali i kao tradicijsko, pučko glazbalo („svirati na rifljaču“)

robačica (rubadžica) – dječja narodna nošnja, košuljica; u Zagorju rubača označava košulju, no rubačom zovu i haljinu pa tako rubačica znači mala haljina

S

samica (tamburica samica, dangubica) – pripada skupini složenih kordofonih (žicozvučnih) glazbala; ima četiri žice, dvije i dvije isto ugođene, dugi vrat i mali trup; ime samica dobila je po tome što sama izvodi melodiju na donjim žicama, a gornjim je prati odnosno kontrira; u početku je samica bila pastirski instrument jer su čuvajući stoku pastiri sami izrađivali tambure

Slika 15. Tambura samica - preteća današnje tambure

sopile (sopele) – puhaće glazbalo s dvostrukim udarnim jezičkom; imaju pisak od tvrde trstike lepezastog oblika; slično glazbalo: roženice

Sjeverozapadni vjetar – knjiga Zdenka Bašića, punog naslova Sjeverozapadni vjetar : O vilenjacima i elementarnim bićima sjeverozapadnog dijela Medvednice pa do Samoborskog kraja; knjiga o tajanstvenom vilinskom svijetu koji vlada prirodom i krije se u proljetnicama, o vilama i vilenjacima, ali i o mrakima i drugim bićima; knjiga prekrasnih ilustracija koja nas vraća u davna vremena i vjerovanja

Svjetski dan pripovijedanja – obilježava se 20. ožujka (20. 3.); toga dana diljem svijeta slavi se umijeće usmenog pripovijedanja (engl. storytelling) tako što se na mnogim mjestima i raznim jezicima, tijekom dana i noći, slušaju i pripovijedaju priče

Š

škrebetaljka (čegrtaljka, klepetaljka, škrđajka) – tradicijska dječja igračka i samozvučno (idiofono) glazbalo kod kojeg drvena, nazubljena, valjkasta osovinica tijekom vrtnje klizi po učvršćenoj daščici proizvodeći veoma glasan zvuk; škrebetaljke su izrađivane uglavnom od drva, s mehanizmom koji okretanjem proizvodi škrebetanje; posebnu ulogu imale su u pokladnim (fašničkim) povorkama kako bi se proizvela što veća buka te za najavljivanje obreda tijekom Uskrsa

Slika 16. Dječak u narodnoj nošnji sa instrumentom koji je sam izradio

tambure – složena kordofona (žicozvučna) tradicijska glazbala koja imaju žice napete preko ovalnog rezonatora s kraćim ili dužim vratom, po kojima treba trzati trzalicom; naziv tambura dolazi od arapske riječi tambur za glazbalo koje su u naše krajeve donijeli Osmanlije; razlikujemo najmanje tambure bisernicu i samicu (dangubicu) za samačku svirku, veće tambure brač, čelović i bugariju te najveću tamburu bas (berdu)

Slika 17. Učenik je odabrao tamburu kao motiv za izradu fotografije u sklopu radionice Trafoto

tradicijska (pučka) glazbala – predmeti materijalne kulture nekog naroda; većim dijelom rukotvorine ili proizvodi specijaliziranih seljačkih obrta; dijele se na aerofona (zrakozvučna), kordofona (žicozvučna), membranofona (opnozvučna) i idiofona (samozvučna) glazbala

tradicijska (pučka) kultura – stvaralaštvo utemeljeno na tradiciji nekog naroda, folklor u širem smislutradicijske dječje igre – neke od starih tradicijskih dječjih igara sjeverozapadne Hrvatske su: Crna/Crvena Kraljica, Crni Vran, Udarač Rihtar, Stara košara, Gnijilo jajce, Prasičanje (Pajcek), Vrglec, Graničar, igra skrivača, igra lovice

tradicijske zvučne igračke – pučka glazbala koja su nekad djeca sama izrađivala od različitih materijala iz svoje neposredne okoline (drvo, kora drveta, rog, trska, pero, list) ili su ih za njih izrađivali odrasli; djeca su sama izrađivala razna glazbala poput gusli od kukuruzovine, pištaljki i truba te koristila različite kućanske rekvizite, od rifljače do lonaca i kuhača

Slika 18. Djeca plešu tradicijske folklorne plesove u narodnim nošnjama

tradicijski plesovi – narodni ili folklorni plesovi, plesovi tradicijskih seoskih zajednica; imaju važnu društvenu ulogu jer svako veće okupljanje pojedine skupine ili zajednice prati i plesno zbivanje tijekom kojega se ljudi bolje upoznaju, povezuju i međusobno sporazumijevaju

tradicijski plesovi sjeverozapadne Hrvatske – najpopularniji tradicijski plesovi u sjeverozapadnoj Hrvatskoj su drmeš, polka i oberštajer

usmena književnost – pučka, narodna književnost koja nastaje usmenim priopćajem i namijenjena je slušanju: prenosila se „od usta do usta“ i „s koljena na koljeno“ (od jednog naraštaja do drugog); tvorac usmene književnosti je bezimni daroviti pojedinac; usmeni pripovjedni oblici su: mit, bajka, basna, legenda, predaja, zagonетка, poslovice, vic

usna harmonika – tradicijsko uzdušno glazbalo s prekidom zračne struje usne svirale – puhaća glazbala kod kojih zrak titra bez pomoći piska: jedinke, dvojnice, trojke, četverojke, okarine, strančice, trstenice, šuplji ključ i dr.

voćanske vile – u voćanskom je kraju (Donja Voća i okolica) poznata predaja o vilama, prema kojoj su vile u ovaj kraj stigle iz daleka i nastanile su se u obližnjoj spilji Vindiji, gdje su se s vremenom sprijateljile s praljudima koji su živjeli u toj čuvenoj spilji; prema pučkoj predaji, mještani su se vila bojali pa su ih darivali kako bi im pomogle u obrađivanju polja i kod uroda

voćanski govor – poseban, izniman kajkavski govor sjevernog dijela Hrvatskog zagorja (Donja Voća i okolica); zbog specifičnog naglasnog sustava, pripada akcenatski najkonzervativnijim kajkavskim govorima; po nekim osobinama sličan je čakavskim govorima buzetskoga područja; npr. buōbin ‘bubanj’, drvjāk ‘dio dvorišta gdje se cijepaju drva’, gnuōj ‘gnoj’, kokuš ‘kokoš’, maŋtlin ‘dugi kaput’, mařrelu ‘kišobran’, pucik ‘djevojčica’, reklīc ‘ženska bluza’, rīŋglin ‘naušnica’, šařputlin ‘ukras na ženskoj pregači’, škorin ‘čizma’, škuoļa ‘škola’, škuolnik ‘učitelj’, škuolnikuviča ‘učiteljica’, šurc ‘muška pregača koja prekriva prednji dio tijela’, zokin ‘čarapa’

zvrk – tradicijsko glazbalo koje se vrti oko svoje osi; slična su glazbala dogma na koncu i zujaljka

žveglica – puhaće pučko glazbalo; postoje drvene i glinene žveglice; glinene žveglice ili fućkalice nekad su služile kao dječje igračke (u obliku ptice, psa i dr.), a izrađivali su ih majstori lončari u Hrvatskom zagorju; na glinenoj se žveglici nalazi rupica kroz koju se u tijelo ulije malo vode te se puhanjem u rupicu proizvodi zvuk

Projekt financira

REPUBLIKA HRVATSKA

MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA

u okviru Natječaj za dodjelu bespovratnih sredstava projektima udruga u području izvaninstitucionalnoga odgoja i obrazovanja djece i mladih u školskoj godini 2017./2018